

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL EMPLOYEES OF PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: THE LEGAL ASPECT

Статтю присвячено дослідженню правового забезпечення підвищення кваліфікації та стажування педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти як невід'ємного складника системи їх професійного розвитку. Установлено, що сучасні умови здійснення освітньої діяльності зумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до професійного розвитку педагогічних працівників як із боку керівників закладів освіти, так і з боку органів управління у сфері освіти. Результатом цього процесу є внесення змін до чинного законодавства, що регулює питання підвищення кваліфікації та стажування педагогів, із метою приведення його до вимог вітчизняних та нормативно-правових актів у сфері освіти.

Основна увага зосереджується на аналізі норм, що містяться у Законі України «Про фахову передвищу освіту», Постанові Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та положеннях про підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розроблених закладами фахової передвищої освіти. У статті зазначається, що проаналізовані положення нормативно-правового забезпечення порядку організації та здійснення підвищення кваліфікації у цілому створюють необхідні умови для задоволення освітніх потреб у процесі безперервного професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти. При цьому, незважаючи на нормативне забезпечення, окремі положення щодо порядку організації та здійснення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти не до кінця впроваджено в практичну площину. Зокрема, це стосується запровадження дуальної форми організації підвищення кваліфікації, доступності можливостей удосконалення необхідних компетентностей у зарубіжних закладах освіти за рахунок бюджетних коштів, визнання окремих складників інформальної освіти як заходів із підвищення професійного рівня тощо.

Ключові слова: нормативно-правовий акт, педагогічний працівник, підвищення кваліфікації, стажування, професійний розвиток.

The article is devoted to the study of the legal support for advanced training and internship of pedagogical employees of professional pre-higher education institutions as an integral part of the system of their professional development. It is established, that the current conditions of educational activities cause the need to review traditional approaches to the professional development of pedagogical employees both by the heads of educational institutions and governing bodies in the field of education. The result of this process is the introduction of changes in the current legislation regulating the advanced training and internship of pedagogues, in order to bring it to the requirements of domestic and international legal acts in the field of education.

The main focus is on the analysis of the norms of the Law of Ukraine «On Professional Pre-higher Education», the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 21, 2019 № 800 «Some issues of advanced training of pedagogical and scientific-pedagogical employees» and Regulations on advanced training of pedagogical employees, worked out by professional pre-higher education institutions. The article outlines, that analyzed provisions of regulatory and legal support for organizing and implementing the advanced training in general create the necessary conditions for meeting the educational needs in the process of continuous professional development of pedagogical employees of professional pre-higher education. At the same time, despite the regulatory support, certain provisions concerning the process of organizing and carrying out the advanced training of pedagogical employees of professional pre-higher education institutions are not fully implemented into practice. In particular, introducing the dual form of advanced training; availability of opportunities to improve the necessary competencies in foreign educational institutions at the expense of budget funds; recognizing the certain components of informal education as the instruments for improving the professional level, etc.

Key words: regulatory legal act, pedagogical employee, advanced training, internship, professional development.

УДК 37.091

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.48>

Курок Р.О.,

канд. юрид. наук, доцент,
молодший науковий співробітник
Інституту професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Реформування системи освіти України, зумовлене суспільними глобалізаційними процесами та євроінтеграційними спрямуваннями, детермінує необхідність задоволення потреб суспільства у високопрофесійних освітанських кадрах із відповідною системою цінностей та інноваційним мисленням, спроможних реалізовувати на практиці сучасні досягнення освітньої сфери, готових до ефективної професійної діяльності в умовах перманентних змін та перетворень.

Сучасні вимоги до організації та здійснення освітнього процесу, особистих та професійних якостей педагога зумовили необхідність перегляду традиційних підходів до професійного розвитку педагогічних працівників як із боку керівників закладів освіти, так і органів управління у сфері освіти. Результатом цього процесу стало внесення змін до чинного законодавства, у тому числі того, що регламентує питання вдосконалення професійних та інших компетентностей педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання професійного розвитку педагогічних працівників різних закладів освіти були предметом наукових розвідок вітчизняних учених. Зокрема, професійний розвиток учителя в умовах післядипломної педагогічної освіти досліджувала В. Вітюк; регіональний аспект професійного розвитку керівників та педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів – Т. Сорочан, А. Данильєв, Б. Дьяченко, О. Рудіна; безперервний професійний розвиток науково-педагогічних працівників у контексті розвитку європейського освітнього простору – М. Ілляхова; зарубіжний досвід професійного розвитку науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти – Г. Капосльоз, В. Невмержицький, О. Рибчук, О. Розумний та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на невеликий час, що пройшов від моменту винесення фахової передвищої освіти в окремий складник освіти, а саме прийняття профільного закону в червні 2019 р., малодосліджуваними залишаються питання щодо особливостей організації та здійснення розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні правового забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У наукових колах прийнято вважати, що професійне становлення майбутнього педагога та формування в нього ключових професійних компетентностей відбувається під час його навчання в профільних закладах освіти, що здійснюють підготовку педагогічних працівників.

Водночас із метою задоволення потреб особистості в подальшому професійному розвитку, удосконалення вже сформованих та отримання нових компетентностей, необхідних для ефективного здійснення педагогічної діяльності, в Україні впроваджено концепцію освіти дорослих як складника безперервної освіти впродовж життя. Вона ґрунтується на ідеї постійного усунення невизначеності статусу фахівця в динаміці пізнавальних і діяльнісних практик протягом усього життя, а також розкритті його креативних ресурсів, що формуватимуть нові горизонти його професійної і особистісно-орієнтованої життєдіяльності [1, с. 57].

Основним результатом професійного розвитку педагогічних працівників є досягнення ними відповідного рівня професіоналізму, що дасть їм змогу ефективно та на високому рівні здійснювати освітню діяльність відповідно до вимог законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів.

При цьому професіоналізм слід розуміти як «...засноване на професійній самосвідомості та

культури поєднання професійно значущих компетентностей фахівця, яке забезпечує його здатність і готовність виконувати професійну діяльність на високому рівні» [2, с. 34].

Родовою ознакою поняття професіоналізму є «поєднання професійно значущих компетентностей», основними з яких для педагогічного працівника, на нашу думку, є: професійна, правова, комунікативна, інформаційно-комунікаційна, соціальна, психологічна, управлінська, конфліктологічна та ін.

Якісний професійний розвиток педагогічного працівника можливий за умови гармонійного поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти. Це означає, що зміст післядипломної освіти та інших складників освіти дорослих повинен урахувувати сформовані в процесі профільного навчання компетентності та бути спрямованим на розвиток нових та вдосконалення наявних компетентностей, необхідних для якісного здійснення освітньої діяльності. Розвиток нормативно-правового забезпечення освітньої діяльності, педагогічної науки та практики, сучасних інформаційних технологій зумовлює виникнення нових освітніх потреб педагогічних працівників, задоволення яких можливе лише в процесі безперервної освіти дорослих.

Ефективним інструментом розвитку означених компетентностей педагогічних працівників економічних коледжів та досягнення ними високого рівня професіоналізму є система післядипломної освіти.

Науковці зазначають, що сучасна методологія післядипломної професійної освіти педагогічних працівників ґрунтується на засадах ретроспективного, системного, андрагогічного, акмеологічного, аксіологічного та компетентнісного підходів [2, с. 21].

Окреслені підходи до організації системи післядипломної педагогічної освіти є концептуальними в сучасних умовах та забезпечують досягнення педагогічними працівниками високого рівня професійної, правової та інших компетентностей, необхідних для якісного здійснення освітньої діяльності

Розглядаючи питання професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах післядипломної педагогічної освіти, варто зазначити, що здебільшого вдосконалення відповідних компетентностей педагогів відбувається в системі підвищення кваліфікації. Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту», вони повинні підвищувати кваліфікацію щорічно. При цьому загальна кількість академічних годин для підвищення кваліфікації впродовж п'яти років не може бути меншою за 120 годин, з яких певна кількість годин має бути спрямована на вдосконалення знань,

умінь і практичних навичок у роботі зі студентами з особливими освітніми потребами та дорослими студентами. Результати підвищення кваліфікації обов'язково враховуються під час проведення атестації педагогічних працівників та призначення на посаду чи укладення трудового договору [3].

Нормативні вимоги, що стосуються регулювання відносин у цій сфері, деталізуються в «Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800.

Цей підзаконний акт визначає процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів освіти і установ усіх форм власності та сфер управління, включаючи механізм оплати, умови і процедуру визнання результатів підвищення кваліфікації [4].

Зокрема, у зазначеній Постанові визначено можливості педагогічних працівників закладів освіти незалежно від форми власності під час підвищення кваліфікації самостійно вибирати:

- місце її проведення (в Україні чи за кордоном);
- форму: інституційну (очну (денну, вечірню), заочну, дистанційну, мережеву), дуальну, на робочому місці, на виробництві тощо. Важливий аспект – форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватись між собою;
- вид: навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо та стажування;
- заклад освіти (його структурний підрозділ), наукову установу, іншу юридичну чи фізичну особу, у тому числі фізичну особу – підприємця, що провадить освітню діяльність у сфері підвищення кваліфікації педагогічних та/або науково-педагогічних працівників [4].

Окрім того, Постановою також регламентуються вимоги до програм підвищення кваліфікації та стажування, документального оформлення їх результатів, а також визначаються джерела фінансування вказаних заходів: кошти державного, місцевих бюджетів, кошти фізичних та/або юридичних осіб, інші власні надходження закладу освіти та/або його засновника, інші джерела, не заборонені законодавством [4].

Зазначені нововведення суттєво розширюють можливості педагогічних працівників щодо отримання нових та розвитку сформованих компетентностей, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності.

Варто зазначити, що заклади фахової передвищої освіти, ґрунтуючись на розглянутих положеннях чинного законодавства та підзаконних актів щодо підвищення кваліфікації зазначених катего-

рій, розробляють власні положення про порядок підвищення кваліфікації педагогічних працівників (далі – положення), які затверджуються керівниками педагогічних рад.

Із метою дослідження порядку організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти нами проаналізовані відповідні положення, які містяться у відкритому доступі в мережі Інтернет та розроблені у відокремленому структурному підрозділі «Ніжинський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» [5], Закарпатському лісотехнічному коледжі Державного вищого навчального закладу «Національний лісотехнічний університет України» [6], Київському фаховому коледжі комп'ютерних технологій та економіки Національного авіаційного університету [7], Одеському технічному коледжі Одеської національної академії харчових технологій [8], Тернопільському кооперативному фаховому коледжі [9].

За результатами аналізу встановлено, що положення відповідають вимогам законодавчих та підзаконних актів, що регламентують порядок підвищення кваліфікації педагогічними працівниками закладів фахової передвищої освіти.

Можемо констатувати, що ці розпорядчі документи мають типову структуру та здебільшого складаються з таких розділів:

1. Загальні положення, де зазначаються правова основа, мета, види (безпосереднє підвищення кваліфікації, стажування, інші види діяльності, що можуть бути визнані як проходження підвищення кваліфікації), форми, підходи та вимоги до організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також питання щодо взаємодії із суб'єктами її проведення.

2. Організація підвищення кваліфікації: визначаються основні завдання та напрями цієї діяльності, порядок планування та проходження підвищення кваліфікації педагогічними працівниками, його документального оформлення.

3. Фінансування підвищення кваліфікації: деталізуються норми Закону України «Про фахову передвищу освіту» та Постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» щодо джерел, порядку та механізмів оплати підвищення кваліфікації закладами фахової передвищої освіти, а в окремих випадках, визначених законодавством, – самостійно педагогічними працівниками.

4. Визнання результатів підвищення кваліфікації: визначаються вимоги до документів про проходження підвищення кваліфікації, порядок звітування про її результати та їх затвердження педагогічними радами фахових коледжів, а також умови визнання окремих видів діяльності

(участь у програмах академічної мобільності, наукове стажування, самоосвіта, здобуття наукового ступеня, вищої освіти, а також участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) як підвищення кваліфікації.

Основними напрямками підвищення кваліфікації педагогічних працівників у положеннях [6, с. 4; 7, с. 4; 8, с. 3; 9, с. 3–4] визначено:

- розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета (дисципліни), фахових методик, технологій);

- формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей умінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»;

- психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки;

- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;

- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку;

- розвиток мовленнєвої, цифрової, комунікативної, інклюзивної, емоційно-етичної компетентностей;

- формування професійних компетентностей галузевого спрямування, опанування новітніх виробничих технологій, ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, станом і тенденціями розвитку галузі економіки, підприємства, організації та установи;

- розвиток управлінської компетентності (для керівників закладів освіти та їхніх заступників) тощо.

Відзначаючи важливість визначених напрямів підвищення кваліфікації педагогічних працівників фахових коледжів, на нашу думку, помилковим є відсутність у переліку такого напрямку, як розвиток правової компетентності, яка є важливим складником професіоналізму будь-якого керівника чи педагога та дає змогу ефективно здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів у сфері освіти, а також формувати правову свідомість та освіченість учнівської молоді.

Така ситуація створює передумови до зниження рівня правової культури педагогічних працівників, наслідком чого може стати їх неспроможність здійснювати освітню діяльність відповідно до вимог вітчизняних та нормативно-правових актів, швидко й безболісно адаптуватися до реформаторських змін в освітній сфері та формувати необхідний рівень правосвідомості здобувачів освіти.

Важливою умовою безпосереднього підвищення кваліфікації є врахування законодавчої норми щодо необхідності її проходження щорічно та загального її обсягу. При цьому кількість годин підвищення кваліфікації в рік, а також питома вага заходів, спрямованих на вдосконалення відповідних компетентностей (наприклад, знань, умінь і практичних навичок у роботі зі здобувачами, які мають особливі освітні потреби), визначається керівництвом фахового коледжу [5; 6; 8; 9].

Відповідно до проаналізованих положень, стажування як один із видів підвищення кваліфікації здійснюється з метою формування і закріплення на практиці професійних компетентностей, здобутих у результаті теоретичної підготовки, щодо виконання завдань і обов'язків на займаній посаді або посаді вищого рівня, засвоєння вітчизняного та зарубіжного досвіду, формування особистісних якостей для виконання професійних завдань на новому, більш якісному рівні в межах певної спеціальності. Воно може здійснюватися в закладах освіти, установах, організаціях та на підприємствах за індивідуальною програмою, яка повинна містити інформацію про її обсяг (тривалість) та очікувані результати стажування. При цьому один день стажування оцінюється, як правило, в 6 годин, або 0,2 кредиту ЄКТС [5–9].

Висновки. Проаналізовані положення нормативно-правового забезпечення порядку організації та здійснення підвищення кваліфікації створюють необхідні умови для задоволення освітніх потреб у процесі безперервного професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти.

Зокрема, модернізовано відповідну нормативно-правову базу та вживаються заходи з метою приведення її у відповідність до сучасних вимог вітчизняних та міжнародних правових актів у сфері освітньої діяльності, суттєво розширено можливості здійснення підвищення кваліфікації та стажування педагогічних працівників, актуалізовано освітньо-професійні програми відповідних курсів, упроваджено засади компетентнісного навчання у систему освіти дорослих, демонополізовано ринок підвищення кваліфікації тощо.

Із метою підтримання високого рівня професіоналізму, удосконалення відповідних компетентностей педагогічним працівникам закладів фахової передвищої освіти необхідно комплексно підходити до процесу професійного розвитку, гармонійно поєднуючи формальну, неформальну та інформальну освіту.

При цьому, незважаючи на нормативне забезпечення, окремі положення щодо порядку організації та здійснення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти не до кінця впроваджено в практичну площину. Зокрема, це стосується запровадження

дуальної форми організації підвищення кваліфікації; доступності можливості вдосконалення необхідних компетентностей у зарубіжних закладах освіти за рахунок бюджетних коштів; визнання окремих складників інформальної освіти як заходів із підвищення професійного рівня тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ілляхова М.В. Безперервний професійний розвиток науково-педагогічних працівників у контексті розвитку Європейського освітнього простору. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 1. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpuchkrp_2019_1_13 (дата звернення: 10.07.2021).
2. Професійний розвиток керівників і педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів у післядипломній педагогічній освіті регіонального рівня (за матеріалами Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти) : монографія / Т.М. Сорочан та ін. Луганськ : СПД Резніков В.С., 2013. 524 с.
3. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 04.03.2021).
4. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. Дата оновлення: 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 11.03.2021).
5. Положення про підвищення кваліфікації педагогічних працівників Відокремленого структурного підрозділу «Ніжинський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України», схвалене Педагогічною радою коледжу від 04.01.2021, протокол № 7. URL: https://natc.org.ua/docs/polozhennya/pol_pro_Pid_kvalifikaciy_2021.pdf (дата звернення: 31.05.2021).
6. Положення про підвищення кваліфікації педагогічних працівників Закарпатського лісотехнічного коледжу Державного вищого навчального закладу «Національний лісотехнічний університет України», затверджене наказом ЗЛТК від 16.10.2020 № 450. URL: <https://zltk.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/ПОЛОЖЕННЯ-про-підв.кваліфікації.pdf> (дата звернення: 31.05.2021).
7. Положення про порядок підвищення кваліфікації педагогічних працівників Київського фахового коледжу комп'ютерних технологій та економіки Національного авіаційного університету, введеного в дію Наказом директора коледжу від 01.09.2020 № 82-1/ОД. URL: <http://ccte.nau.edu.ua/Положення%20про%20підвищення%20кваліфікації%20педпрацівників%20у%20коледжі.pdf> (дата звернення: 31.05.2021).
8. Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних працівників Одеського технічного коледжу Одеської Національної академії харчових технологій, затвердженого Педагогічною радою коледжу від 04.12.2019, протокол № 2. URL: https://otfk.od.ua/public_information/provision/files/polozhennya_pro_pidvyshchennya_kvalifikatsii_ta_stazhuvannya.pdf (дата звернення: 31.05.2021).
9. Положення про підвищення кваліфікації педагогічних працівників Тернопільського кооперативного фаховому коледжу, затверджене Наказом директора ТКФК від 13.05.2021 № 48 URL: <http://tktek.te.ua/wp-content/uploads/2021/05/Положення-про-підвищення-кваліфікації-педагогічних-працівників-ТКФК.pdf> (дата звернення: 12.07.2021).